

УДК 78.087.68:316.73

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-3-14>**Анна ТКАЧ,***orcid.org/0000-0001-9698-1605*

викладач кафедри музичного мистецтва

Київського національного університету культури і мистецтв

(Київ, Україна) *anna.arnasio@ukr.net*

НОВОРІЧНО-РІЗДВЯНІ ФЛЕШМОБИ ТА ЇХ РОЛЬ В ТРАДИЦІЙНІЙ НОВОРІЧНІЙ ОБРЯДОВІСТІ

В статті розглянуто специфіку новорічно-різдвяних флешмобів та розкрито їх роль у функціонуванні традиційної новорічної обрядовості. Зазначено, що сфера культури є такою, що гнучко реагує на зміни в соціумі. Форми презентації мистецького контенту модифікуються в залежності від суспільних потреб. Звичні (класичні) форми, які орієнтовані на подачу, в тому числі й музичного продукту, у наперед визначений час та у спеціалізованому просторі, наразі починають межувати з іншими, що мають більш стихійний характер. Саме тому на перший план виходять нові форми, як-от флешмоби. Їх проведення виступає практикою, що дозволяє інтенсифікувати мистецьке життя суспільства. Також вони можуть виконувати й інші функції, як-от пробудження інтересу до того чи іншого мистецького твору. Звертається увага на висвітленні ролі новорічно-різдвяних флешмобів задля розвитку та збереження фольклору. В них можуть приймати участь як професіонали, так і аматори. Зміст, формат проведення флешмобів можуть бути різними. Широкий спектр флешмобів охоплює як суто музичні, так і театралізовані форми. Їх проведення виступає потужним джерелом для активізації інтересу до фольклорного спадку, народних традицій тощо. Внаслідок вибору такої новітньої форми, яка має популярність серед молоді, відбувається залучення сучасної аудиторії до спадку предків, його активної циркуляції в контексті культури тощо. Найбільш часто упродовж останніх років в українському мистецькому просторі влаштовувались хорові флешмоби, які впроваджувались у торгівельно-розважальних центрах, вокзалах та інших публічних просторах. Відтворюються елементи новорічно-різдвяної обрядовості, яка включає найбільш популярні та відомі широкому загалу звичаї. Використання фольклорних традиційних форм сприяє їх включенню в життя сучасних українців та відродженню інтересу до них.

Ключові слова: фольклор, вплив, флешмоб, обрядовість, традиція, культура, музика.

Anna TKACH,*orcid.org/0000-0001-9698-1605*

Lecturer at the Department of Musical Art

Kyiv National University of Culture and Arts

(Kyiv, Ukraine) *anna.arnasio@ukr.net*

NEW YEAR'S AND CHRISTMAS FLASH MOBS AND THEIR ROLE IN TRADITIONAL NEW YEAR'S RITUAL

The article examines the specifics of New Year's and Christmas flash mobs and reveals their role in the functioning of traditional New Year's rituals. It is noted that the sphere of culture is such that it flexibly responds to changes in society. Forms of presentation of artistic content are modified depending on public needs. The usual (classical) forms, which are oriented towards the presentation, including the musical product, at a predetermined time and in a specialized space, are currently beginning to border on others that have a more spontaneous nature. That is why new forms, such as flash mobs, are coming to the fore. Their holding acts as a practice that allows to intensify the artistic life of the society. They can also perform other functions, such as awakening interest in a particular work of art. Attention is drawn to highlighting the role of New Year's and Christmas flash mobs for the development and preservation of folklore. Both professionals and amateurs can take part in them. The content and format of flash mobs can be different. A wide range of flash mobs includes both purely musical and theatrical forms. Their holding acts as a powerful source for activating interest in folklore heritage, folk traditions, etc. As a result of the choice of such a new form, which is popular among young people, the modern audience is attracted to the heritage of ancestors, its active circulation in the context of culture, etc. Choral flash mobs, which were implemented in shopping and entertainment centers, train stations and other public spaces, were most often organized in the Ukrainian artistic space in recent years. Elements of New Year's and Christmas rituals are reproduced, which includes the most popular and widely known customs. The use of folkloric traditional forms contributes to their inclusion in the lives of modern Ukrainians and the revival of interest in them.

Key words: folklore, influence, flash mob, ritualism, tradition, culture, music.

Постановка проблеми. Сучасне культурно-мистецьке життя формується з ряду заходів. Деякі з них організуються та проводяться з використанням «класичних» форм – концертів, фестивалів чи інших івентів. В них глядач налаштований на сприйняття мистецького контенту та має певні очікування щодо його змісту. Водночас набувають поширення й інші типи мистецьких практик, форма яких є новаторською та такою, що спрямована на появу несподіваної реакції. Зокрема до таких практик можна віднести флешмоби. Низку подібних заходів можна розподілити за типом мистецького контенту. Одну з груп будуть становити новорічно-різдвяні флешмоби, які мають певну часову визначеність та орієнтовані на специфічний музичний матеріал. Актуальним завданням є висвітлення їх значення та впливу на новорічну традиційну обрядовість.

Аналіз досліджень. Дослідження специфіки впливу глобалізації на розвиток культури окреслюється в статті А. Ткач (Ткач, 2022). Аналіз практик, які свідчать про відродження фольклору в контексті сучасної української культури, здійснено в попередній публікації автора (Ткач, 2020). Питання ролі та специфіки флешмобів за участю хорів розкриваються в статтях Н. Кречко (Кречко, 2021) та Ю. Соколової (Кречко&Соколова, 2021). Авторки визначають сутність флешмобів та наголошують увагу на модернізації класичних форм презентації музичного матеріалу. Театралізація хорових виступів та розвиток навичок режисури досліджується Н. Регешою та О. Скопцовою (Регеша & Скопцова, 2021) на прикладі сучасної виконавської практики. Значення та сучасний стан впровадження календарних свят в звичаєво-обрядовій культурі українців аналізуються в дисертаційному дослідженні Н. Стішової (Стішова, 2017). Авторка розкриває потенціал народної обрядовості в контексті української культури початку XXI століття.

Мета статті – дослідити специфіку новорічно-різдвяних флешмобів та розкрити їх роль у функціонуванні традиційної новорічної фольклорної обрядовості.

Виклад основного матеріалу. Сфера культури є такою, що гнучко реагує на зміни в соціумі. Форми презентації мистецького контенту модифікуються в залежності від суспільних потреб. Звичні (класичні) форми, які орієнтовані на подачу, в тому числі й музичного продукту, у наперед визначений час та у спеціалізованому просторі, наразі починають межувати з іншими, що мають більш стихійний характер. Мова йде про факт зіткнення глядача із музичним твором

у місці, що не призначене для цього та здійснюється неочікувано для реципієнта. Подібний розвиток презентації мистецьких практик спрямований на те, щоб викликати у глядача живу реакцію. Передумови для формування таких феноменів виникли ще від початку пандемії коронавірусу. Внаслідок цього трансформувались концертна діяльність різних закладів культури. «Обмеження, пов'язані з кількістю учасників культурно-мистецьких заходів як глядачів, так і музикантів, вплинули на можливість організувати ті форми виконавства, що мали традиційний характер» (Кречко, 2021: 153). Задля підвищення інтересу публіки використовуються різні засоби, серед яких можуть бути залучені такі форми, як флешмоби. Їх проведення виступає практикою, що дозволяє інтенсифікувати мистецьке життя суспільства. Також вони можуть виконувати й інші функції, як-от пробудження інтересу до того чи іншого мистецького твору.

Розглянемо більш детально специфіку флешмобів. Н. Кречко перераховує наступні характеристики флешмобів: «Зазвичай правилами флешмоб-акцій є: спонтанність, намагання учасників неочікувано з'являтися і так само несподівано «зникати», чітке дотримання сценарію, а також прагнення не порушувати законів і морально-етичних принципів, що панують у суспільстві. Флешмоби можуть організуватися із приводу різних подій і проходити у хореографічній формі, можливі політ-моби чи соціальні моби» (Кречко, Соколова, 2021: 110). Флешмоб як форма мистецької презентації потребує наявності ретельної підготовки учасників (виконавців). Задля ефектної та несподіваної появи у певній локації музикантів, кожен крок та рух має бути зрежисований з урахуванням різних факторів. Серед таких чинників має бути врахована кількість публіки, траєкторія переміщення у просторі. Зокрема, більшість флешмобів проводяться у місцях великого скупчення людей, де вони зможуть віднайти свою аудиторію без попереднього розголосу чи інформування. Такі ознаки притаманні, насамперед, публічним просторам загального користування. До них можна віднести площі, вокзали, станції громадського транспорту, торгівельно-розважальні комплекси. В них скупчення людей є постійним. Водночас наповнення людьми в них дещо варіюється, в залежності від часу (добових, тижневих, сезонних ритмів) чи наявності певних свят. Найбільша кількість відвідувачів наявна у громадському транспорті у години пік – вранці та ввечері у будні дні. Натомість у торгівельно-розважальних комплексах потенційної публіки

буде більше у вихідні та ввечері у будні. Це саме буде стосуватись й таких місць загального користування, як площі. Всі ці чинники обумовлюють можливість презентації різного мистецького продукту у даних просторах. Відповідно, саме вони й використовуються задля проведення певних мистецьких акцій.

Більшість флешмобів орієнтовані на залучення різної аудиторії –дорослих, дітей, людей літнього віку. Причому з метою охоплення великої кількості учасників, найбільш доречними є ті заходи, що присвячені певним святкам. Саме у вихідні та святкові дні можливе зібрання значної глядацької аудиторії. А вже в залежності від календаря свят відбувається тематичне наповнення заходів. Велике значення відіграють заходи, що проводяться з нагоди святкування новорічних заходів. Вони дозволяють привертати увагу до специфічної новорічно-різдвяної обрядовості, що має традиційний характер.

Надзвичайно важливими є такі заходи, які включають елементи фольклору. Зокрема, упродовж останніх десятиліть було впроваджено ряд проєктів, спрямованих на активізацію інтересу до національної культурної спадщини. Причому їх організаторами виступають професіонали у різних сферах культури – й культурні менеджери, й етнографи та фольклористи. Вони прагнуть, насамперед, створювати можливість задля трансляції мистецьких форм українського народу. Дана характеристика підкреслюється сучасною дослідницею Н. Стішовою: «Щоб зберегти давні традиції і передати їх наступним поколінням, професійні етнологи, фольклористи, працівники культури намагаються відтворити святкову обрядову культуру використовуючи метод цілеспрямованої реконструкції календарних звичаїв» (Стішова, 2017: 176-177).

Якщо звернутись до аналізу календарно-обрядового циклу українців, то першими спадає на думку низка заходів, що проводяться взимку. Це й свято Різдва Христового, й святкування початку нового року, які є загальновідомими. Проте також можна виділити й ряд інших, що в меншій мірі відомі широкому загалу. В цей період в традиційних культурах проходили святкові масові гуляння, а також могли відбуватись невеликі групові заходи, що мали глибокий духовний зміст. Дівчата гадали на суженого, влаштовувались святки тощо. Кількість та характер свят, які проходять у даний період, є чималою. Зокрема, деякі свята сформувались ще під впливом язичницьких вірувань, натомість решта отримала вжиток завдяки поширенню християнського світогляду. Серед свят, які відбувались у

цей період, можна згадати Введення до Храму, День великомучениці Катерини, день святого Андрія Первозваного, день Святого Миколая, Свят-вечір, Різдво Христове, Щедрий вечір, Меланка, свято Василя, Водохреща, Стрітєння. Вони охоплюють зимовий період і включають в себе різні форми активностей. Зокрема, ряд з цих свят передбачають виконання специфічного музичного репертуару, який відображує релігійну обрядовість. Водночас чимало з них містять такі форми, що притаманні для традиційної фольклорної спадщини. Ряд зі звичаїв та обрядів внаслідок свого функціонування у «хатніх формах» збереглись, особливо коли мова йшла про життя великих родин, де одночасно проживало більше двох поколінь.

Цікавими для учасників були засівання, що відбуваються на свято Василя, коли до хат приходили щедрувальники. Василь був не лише богословом, а й вважався покровителем землеробів. Саме тому проходили щедрування. В ряді свят, як на Меланку, здійснювались перевдягання парубка на Меланку, а також формувався її супровід – ціла ватага, до складу якої входили орач, сівач, дід, циган, циганка, ведмідь, коза, журавель, чорт з різками. Під час деяких святкувань проводились ворожіння – на день Великомучениці Катерини, чи вечорниці – на Андрія. Широкий спектр таких дійств дозволяв відтворювати як їх елементи, так і прагнути показати їх цілісно, створюючи своєрідні театралізовані постановки. Обряди, що здійснювались у період новорічно-різдвяних свят, могли ставати тематикою флешмобів.

Роль таких заходів важко переоцінити, адже завдяки проведенню різдвяно-новорічних флешмобів відбувається ознайомлення з традиціями предків. Інтерес до них підживлюється не лише ініціативою поодиноких фахівців, а й планомірною державною політикою України в сфері культури, завдяки якій було впроваджено на національному рівні святкування з приводу найбільш важливих релігійних свят. Все це дозволяє відроджувати фольклорні традиції та надавати їм нового життя. «Отже, із здобуттям Україною незалежності, проведенням низки актів та із прийняттям ряду важливих державних постанов і документів національне, культурне, релігійне і календарно-обрядове життя українців відродилося та істотно покращилося» (Стішова, 2017: 180).

Більшість флешмобів, які організуються в українському мистецькому просторі, проводяться за участі різноманітних хорових колективів. Цей склад виконавців є доволі мобільним, що дозволяє передати не лише фрагменти народних новорічно-різдвяних дійств, а й показувати їх цілісно.

Значний інтерес до таких форм активізації культурно-мистецького життя суспільства спричинив появу цілої низки заходів. Тому доцільно звернути увагу на ті флешмоби, які було організовано в українському мистецькому просторі упродовж останніх років. Зокрема до їх проведення залучались професійні та студентські колективи, що функціонують при різних закладах освіти та культури. Проте також можливі й флешмоби, участь у яких приймали вокалісти-аматори, які прагнули популяризувати українську традиційну культуру. Саме такий різдвяний флешмоб-коляда під назвою «Україна чекає на тебе» провели 8 січня 2018 року у торговельно-розважальному центрі міста Тернопіль. До даної ініціативи долучились як дорослі, так і діти, заспівавши а капела колядку «Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!», а потім «Нова радість стала» у супроводі інструментального ансамблю (скрипка, гітара, віолончель, бубен, баян). Даний флешмоб не лише постав чимось подібним до підготовленого концерту, а швидко перетворився на масове колективне виконання традиційних різдвяних пісень, до якого долучились відвідувачі торговельного центру.

Різдвяний флешмоб провели студенти Волинської духовної семінарії 9 січня 2019 року у торговельно-розважальному центрі «ПортСіті» (м. Луцьк). Як і у більшості флешмобів поява учасників здійснювалась неочікувано, де спочатку розпочинався спів невеликими групами, а вже згодом додавався весь хор. Вибір торговельно-розважального центру дозволяв охопити велику слухачську аудиторію. Для виступу було обрано колядку «Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!», яка є однією з найбільш популярних та такою, що виконується під час різдвяних свят. Наступного дня (10 січня) цей колектив виступив у Луцькому ЦУМі, представивши вже цілу низку творів, що дозволило казати про створення цілісної святкової програми, де було виконано такі колядки, як «В темную нічку», «Ой, радуйся, земле, Син Божий народився!» та «У Віфлеємі». Окрім цього було використано елементи декламації, що традиційно включається у народних різдвяних дійствах.

Різдвяний Флешмоб проходив в 2020 році у місті Ковель. Місцем проведення було обрано приміщення залізничного вокзалу. В ньому прийняли участь люди з інвалідністю та аматорський народний хор працівників культури «Вишиванка». Було виконано як колядки, так і щедрівки «Нова радість стала», «Щедрий вечір» та ін. В Харкові 25 грудня 2021 року у торговельно-розважальному комплексі Nikolsky виступили 85 учасників. Серед них був духовий оркестр з Національної

академії Національної гвардії України, Студентський хор ХНУМ ім. І.П. Котляревського, які виконали разом «Carol of The Bells» («Щедрик»). Також оркестром було виконано ряд фрагментів українських танців.

Серед представників студентських спільнот нерідко облаштовувались флешмоби, пов'язані з відтворенням обрядовості, що здійснюється під час свята Андрія. Зокрема студентами КНУ імені Тараса Шевченка впроваджувались театралізовані флешмоби, що передавали святковий дух вечорниць на Андрія. В 2019 році у Луцьку молодь брала участь у Андріївських вечорницях, які проходили у Волинському краєзнавчому музеї. Подібні практики дають змогу казати «про відродження фольклору в просторі українців і його потенціал для подальшого дослідження та розвитку майбутнього мистецтва» (Ткач, 2020: 138).

Практика проведення флешмобів почала навіть замінювати таку «класичну» форму, як конкурс. На початку 2021 року було прийнято рішення про переформатування Всеукраїнського конкурсу «Різдвяні канікули» у флешмоб. Метою даного проєкту стало «формування у підростаючого покоління національно-культурної ідентичності, національно-патріотичного світогляду, та формування у дітей та молоді почуття власної гідності і поваги до національних традицій» (Різдвяні канікули). Завданням флешмобу «Різдвяні канікули» ЦТДЮГ Галичини стало створення роликів, в яких учасники мали відтворити різні елементи традиційних різдвяних свят. Це міг бути як музичний виступ (коляда або щедрівка), так і показ певного дійства (віншування, вертепи та літературно-музичні композиції). Подібні театралізовані виступи оцінювались журі та номінувались найкращі.

Аналіз різдвяно-новорічних флешмобів, які впроваджуються в українському просторі, дозволяє казати про наявність прагнення використовувати не лише традиційний музичний репертуар, а й елементів народного вбрання, святкової атрибутики тощо. «Рівень включення фольклору в музичну спадщину сьогодення підкреслює його домінуювальне, попри усі інші обставини, значення для української культури» (Ткач, 2022: 148). Водночас потрібно засвідчити про формування дещо хибного розуміння специфіки флешмобів. Адже нерідко даним терміном називають абсолютно різні форми активності, які не відповідають сутності та функціональному призначенню флешмобів.

Висновки. Можна спостерігати зростання інтересу до практики проведення флешмобів. В них можуть приймати участь як професіонали,

так і аматори. Зміст, формат проведення флеш-мобів може бути різним. Широкий спектр флеш-мобів охоплює як суто музичні, так і театралізовані форми. Їх проведення виступає потужним джерелом для активізації інтересу до фольклорного спадку, народних традицій тощо. Внаслідок вибору такої новітньої форми, яка має популярність серед молоді, відбувається залучення сучасної аудиторії до спадку предків, його активної циркуляції в контексті культури тощо. Най-

більш часто упродовж останніх років в українському мистецькому просторі влаштувалися хорові флешмоби, які впроваджувалися у торговельно-розважальних центрах, вокзалах та інших публічних просторах. Відтворюються елементи новорічно-різдвяної обрядовості, яка включає найбільш популярні та відомі широкому загалу звичаї. Використання фольклорних традиційних форм сприяє їх включенню в життя сучасних українців та відродженню інтересу до них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Всеукраїнський конкурс «Різдвяні канікули» переформатовується у флешмоб. URL: <https://ctdug.lviv.ua/vseukrayinskyj-konkurs-rizdviani-kanikuly-pereformatovuyetsya-u-fleshmob/> (дата звернення: 15.09.2022).
2. Кречко Н. М. Онлайн-виступи хорових колективів: роль та значення в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*, 2021. Вип. 33, т. 2. С. 150–153.
3. Кречко Н., Соколова Ю. Хорові флешмоби та їх роль у сучасній музичній культурі. *Імідж сучасного педагога*, 2021. № 5 (200). С. 109–112.
4. Регеша Н. Л., Скопцова О. М. Формування навичок режисури виконавського репертуару у студентів спеціалізації «народнохорове мистецтво». *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 2021. Вип. 44. С. 102–106. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.44.2021.235384>
5. Стішова Н.С. Календарні свята осіннього циклу в звичаєво-обрядовій культурі українців (XX – початок XXI століття). Дис. ... канд. історичних наук. Київ, 2017. 242 с.
6. Ткач А. Глобалізаційні процеси та їхній вплив на український музичний фольклор. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 2022. Вип. 46. С. 145–149.
7. Ткач А. А. Відродження фольклору в сучасному просторі українців. *Мистецтвознавчі записки*. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. Вип. 37. С. 134–138.

REFERENCES

1. Vseukrainskyi konkurs «Rizdviani kanikuly» pereformatovuietsia u fleshmob [The All-Ukrainian competition “Christmas Vacation” is being reformatted into a flash mob]. URL: <https://ctdug.lviv.ua/vseukrayinskyj-konkurs-rizdviani-kanikuly-pereformatovuyetsya-u-fleshmob/> (data zvernennia: 15.09.2022) [in Ukrainian].
2. Krechko N. M. Onlain-vystupy khorovykh kolektyviv: rol ta znachennia v osvithomu protsesi [Online performances of choral groups: role and significance in the educational process]. *Innovatsiina pedahohika*, 2021. 33, Vol. 2, pp. 150–153 [in Ukrainian].
3. Krechko N., Sokolova Yu. Khorovi fleshmoby ta yikh rol u suchasni muzychnii kulturi [Choral flash mobs and their role in modern musical culture]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 2021, № 5 (200), pp. 109–112 [in Ukrainian].
4. Rehesha N. L., Skoptsova O. M. Formuvannia navychok rezhysury vykonavskoho repertuaru u studentiv spetsializatsii «narodnokhorove mystetstvo» [Formation of directing skills of the performing repertoire in students specializing in “folk choral art”]. *Visnyk KNUKіM. Serii: Mystetstvoznnavstvo*. 2021, Vyp. 44, pp. 102–106. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.44.2021.235384> [in Ukrainian].
5. Stishova N.S. Kalendarsni sviata osinnoho tsykladu v zvychaievo-obriadovii kulturi ukrainsiv (XX – pochatok XXI stolittia) [Calendar holidays of the autumn cycle in the customary and ceremonial culture of Ukrainians (XX – early XXI century)]. Ph.D. thesis. Kyiv, 2017. [in Ukrainian].
6. Tkach A. Hlobalizatsiini protsesy ta yikhniy vplyv na ukrainskyi muzychnyi folklore [Globalisation processes and their impact on Ukrainian musical folklore]. *Visnyk KNUKіM. Serii: Mystetstvoznnavstvo*, 2022, Vyp. 46, pp. 145–149 [in Ukrainian].
7. Tkach A. A. Vidrodzhennia folkloru v suchasnomu prostori ukrainsiv [Revival of folklore in the modern space of Ukrainian]. *Mystetstvoznnavchi zapysky*. Kyiv: IDEIA PRYNT, 2020, Vyp. 37, pp. 134–138 [in Ukrainian].